STRESZCZENIE

Pojęcie roszczeń uzupełniających odnosi się do roszczeń uregulowanych w art. 224-225 Kodeksu cywilnego. Uogólniając, można stwierdzić, że wynikają one z nieuprawnionego władania rzeczą, choć do ich powstania niezbędne jest spełnienie dodatkowych przesłanek. Swoją nazwę zawdzięczają one przede wszystkim tradycji wywodzącej się z prawa rzymskiego, według której zwrot rzeczy wskutek roszczenia windykacyjnego następował *cum omni causa*. Zasadniczą funkcją tych roszczeń jest uzupełnianie roszczenia windykacyjnego. Odzyskanie rzeczy od nieuprawnionego posiadacza nie pozwala bowiem wyrównać całkowitego poniesionego przez właściciela uszczerbku wynikającego z pozbawienia władania rzeczą. Możliwość wystąpienia z roszczeniem uzupełniającym zwiększa zakres ochrony uprawnionego.

Regulacje dotyczące roszczeń uzupełniających dają podstawę do dochodzenia wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy, zwrotu pożytków lub zapłaty ich wartości oraz naprawienia szkody z tytułu zużycia, pogorszenia lub utraty rzeczy. Roszczenia te powiązane są z roszczeniem windykacyjnym, zarazem jednak zachowując konstrukcyjną odrębność i autonomiczność.

Z woli ustawodawcy, zakres i zasady rozliczeń związanych z ochroną prawa własności, znajdują odpowiednie zastosowanie na gruncie relacji prawnospadkowych. Dotyczy to ochrony dziedziczenia oraz nieuprawnionego władania przedmiotami zapisów (zapisu zwykłego rzeczy indywidualnie oznaczonej oraz zapisu windykacyjnego).

Zasadniczym celem dysertacji jest kompleksowa analiza instytucji roszczeń uzupełniających w prawie spadkowym. Rozważaniem objęto również zakres zastosowania przepisów dotyczących rozliczeń między właścicielem a samoistnym posiadaczem rzeczy na gruncie relacji prawnospadkowych. Dokonano także oceny relacji analizowanych roszczeń do roszczeń wynikających z innych tytułów zobowiązaniowych.

Podstawową metodą badawczą wykorzystaną w pracy jest metoda dogmatycznoprawna. W zasadniczej mierze podjęte rozważania opierają się bowiem na analizie norm obowiązującego prawa oraz wyrażanych na ich podstawie poglądów doktryny i judykatury. W dysertacji wykorzystano także, choć w mniejszym zakresie, metodę prawnoporównaczą oraz historycznoprawną.

Praca składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów oraz zakończenia.

W pierwszym rozdziale w sposób ogólny wyjaśnione zostało pojęcie roszczeń uzupełniających w prawie spadkowym. Przedstawiono również analizowane roszczenia z perspektywy historycznej, w tym ich genezę na płaszczyźnie prawodawstwa rzymskiego oraz ich ukształtowanie w dekrecie Prawo spadkowe. Następnie, przybliżono analogiczne rozwiązania dotyczące wzajemnych rozliczeń między spadkobiercą bądź zapisobiercą a nieuprawnionym posiadaczem funkcjonujące na płaszczyźnie porządków prawnych trzech wybranych państw Unii Europejskiej, tj. Francji, Niemiec oraz Austrii.

Drugi rozdział koncentruje się na podstawach normatywnych i faktycznych roszczeń uzupełniających w polskim prawie spadkowym. Należało zatem wskazać, że konieczność dokonania rozliczeń z tytułu roszczeń uzupełniających może powstać na gruncie roszczenia o ochronę dziedziczenia oraz o wykonanie zapisów. Następnie, celem analizy okoliczności faktycznych, w których powstają analizowane roszczenia, nieodzowne było przedstawienie charakterystyki roszczeń „głównych", mianowicie: o ochronę dziedziczenia, o wykonanie zapisu zwykłego oraz o wykonanie zapisu windykacyjnego. Kolejno, omówiono przesłanki poszczególnych roszczeń uzupełniających. Szczególną uwagę zwrócono na znaczenie dobrej i złej wiary zobowiązanego oraz związany z tym zakres jego odpowiedzialności.

W rozdziale trzecim, omówiono zakres rozliczeń z tytułu roszczeń uzupełniających oraz nakładów w polskim prawie spadkowym. Po pierwsze, analizie poddano roszczenie o wynagrodzenie za korzystanie z rzeczy, w tym pojęcie i zakres przedmiotowy wynagrodzenia oraz czynniki kształtujące jego wysokość. Kolejno, scharakteryzowano roszczenie o zwrot pożytków lub zapłatę ich wartości. Wyjaśniono pojęcie i zakres przedmiotowy roszczenia, a następnie opisano czynniki wpływające na ustalenie wartości pożytków. Następnie, opisano pojęcie i zakres przedmiotowy odszkodowania z tytułu zużycia, pogorszenia lub utraty rzeczy oraz wyszczególniono czynniki oddziałujące na wartość odszkodowania. Omówiono także przeciwstawne roszczenia posiadacza o zwrot dokonanych nakładów uznając, że umożliwi to kompleksowe przedstawienie sposobu dokonywanych rozliczeń poprzez pryzmat nie tylko uprawnień właściciela, ale także ciążących na nim obowiązków.

W czwartym rozdziale pracy przedstawiono charakter prawny i funkcje roszczeń uzupełniających. Omówiono również sposoby ich wygaśnięcia. Gdy chodzi o charakter roszczeń uzupełniających, szczególną uwagę zwrócono na swoistą ich relację z roszczeniem wydobywczym. Z jednej strony bowiem omawiane roszczenia są w znaczący sposób związane z roszczeniem windykacyjnym, z drugiej jednak – charakteryzują się niezależnością jurydyczną i samodzielnością, co wpływa na dalsze losy tych roszczeń, w tym możliwość ich odrębnego dochodzenia.

W rozdziale piątym analizie poddano zagadnienia związane z dochodzeniem roszczeń uzupełniających w prawie spadkowym. W związku z tym, zasygnalizowano problematykę ciężaru dowodu przy realizacji tych roszczeń. Następnie scharakteryzowano podmioty, którym przysługuje legitymacja czynna oraz bierna. Kolejno, odniesiono się do kwestii wymagalności roszczeń uzupełniających, a także do powiązanego z nią zagadnienia przedawnienia tych roszczeń.

W rozdziale szóstym przeanalizowano stosunek roszczeń uzupełniających uregulowanych w prawie spadkowym do roszczeń wynikających z innych tytułów. Omawianie przedmiotowego zagadnienia należało poprzedzić wyjaśnieniem pojęcia zbiegu norm i zbiegu roszczeń w prawie cywilnym. W celu uwypuklenia istniejących na tym tle rozbieżności, zasadne było zaprezentowanie poglądów doktryny i judykatury. Analizie poddano możliwość zbiegu omawianych roszczeń z roszczeniami wynikającymi z *rei vindicatio,* z bezpodstawnego wzbogacenia, z określonego stosunku prawnego, z czynu niedozwolonego oraz prowadzenia cudzych spraw bez zlecenia. Na tym tle przedstawiono własną ocenę relacji roszczeń uzupełniających w prawie spadkowym oraz regulujących je norm do norm i roszczeń wynikających z innych tytułów wraz z uzasadnieniem wyrażonego stanowiska.

W zakończeniu pracy zaprezentowano podsumowanie przedstawionych rozważań, oraz przedstawiono wnioski w kontekście założonych tez badawczych pracy.